

«Сейфуллин оқулары – 18: « Жастар және ғылым – болашаққа көзқарас» халықаралық ғылыми -практикалық конференция материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 18: « Молодежь и наука – взгляд в будущее» - 2022.- Т.І, Ч.ІІІ. - Б. 82-84

АҚМОЛА ОБЛЫСЫНДА ҚОРҒАЛЖЫН АУДАНЫ КӨЛДЕРІНІҢ ОПИСТОРХОЗБЕН ЗАЛАЛДАНУЫ

*Мыңжасар Л.Д., 2 курс магистранты
С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық университеті, Нұр-Сұлтан
қ.*

Балық шаруашылығы – ауыл шаруашылығының қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі. Соңғы онжылдықтар ішінде паразиттік аурулар аквакультура үшін санитарлық және экономикалық қауіп ретінде қарастырылуда. Сондықтан балықтар арасында гельминтоздар ауқымының кеңдігі және оларға қарсы шаралар қабылдау қажеттілігі қазіргі балық шаруашылығының маңызды мәселесі болып табылады [1,2,3]. Жануарлар әлемінің әл-ауқатын әртүрлі паразитоздардан сақтау қажеттілігі үнемі тәжірибе назарынан тыс қалады. Кейде ветеринариялық мамандар жергілікті жерлерде ауланған балық өнімдерін тексеруден және тиісті зерттеуден өткізбейді, бұл сайып келгенде балық арасында аурулардың кең таралуына, тауарлық емес өнімдерді сатуға әкеледі.

Сонымен қатар, соңғы онжылдықтарда антропогендік факторлардың ихтиопаразитологиялық жағдайға тікелей әсер ететін су объектілерінің экожүйесіне әсері күшейе түсті. Ихтиопаразитология мәселелерін шешудің негізгі бағыты – балықты зерттеу. Балықтардың инвазиялық аурулары резервуардың балық өнімділігін тежейтін негізгі фактор ретінде әрекет ететіні белгілі. Осыған байланысты балық өнімділігін арттырудың шарты ихтиопаразитологиялық жағдайды уақытылы анықтау және аурулардың таралуына жол бермеуге және паразиттермен күресуге бағытталған іс-шаралар кешенін әзірлеу болып табылады [4,5].

O. felineus-тің күрделі өмірлік циклі бар, оған аралық иесі ретінде *Bithynia* тұқымдас тұщы су ұлулары және қосымша иесі болып табылатын тұқы тұқымдасының балықтары кіреді. Соңғы қожайындар-бұл сүтқоректілер (мысықтар, иттер, түлкілер және ағзасында метацеркария *O. felineus* бар шикі (немесе адамдарға дұрыс өңделмеген) балықпен қоректенетін әртүрлі сүтқоректілер, соның ішінде адамдар).

Метацеркария жұқтырған тұқы балықтарының жоғары таралуы описторхозбен ауыратын адамдарға әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Алайда, описторхоздың берілуіне биологиялық және экологиялық факторлар ғана ықпал етпейді. Кейбір қалыптасып қалған мәдениетте, соның ішінде балық аулау және өзен балықтарын дәстүрлі

тұтыну аймақтарда описторхоздың жоғары таралуына ықпал етеді. Жүргізілген зерттеу жұмыстары өзен балықтарының жергілікті тұрғындар үшін тамақтану, тамақтану мәдениеті және қоғамдық өмір тұрғысынан маңыздылығын көрсетті [6].

Алдын-алу шараларына қарамастан Ақмола облысында описторхоздың белең алуы маңызды мәселе болып қала береді және оны бақылауда ұстау қажет, сол себепті біз описторхозды алдын алу және эпизоотологиялық қадағалау бойынша іс-шараларын әзірлеуді мақсат етіп қойдық.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеулер Қазақ ғылыми-зерттеу ветеринарлық институты аумағында, гельминтология бөлімінде жүргізілді. Біз Ақмола облысының су қоймаларынан 104 дана балықты зерттедік, олар К.И. Скрябин әдісі бойынша толық гельминтологиялық тексеруден өткізілді.

Балықтарды зерттеу теріні тексеруден басталды: тері, қанаттар, ауыз қуысы, сонымен қатар желбезектері өте мұқият тексерілді. Көз алмасынан көздерін босатып микроскоппен қаралды. Бұлшықеттерді компрессорлық әдіспен: балықты қабыршақтарынан тазартып, омыртқа жотасы бойымен екі жағынан кесінді жасалып, содан кейін теріні екі бағытта кесіп тастады. Бірінші кесу дорсальды қырдың алдында дененің бойлық осіне бүйір сызыққа перпендикуляр, екіншісі - бірінші кесудің соңынан бүйір сызық бойымен каудальды қырға қарай жасалды. Пинцет көмегімен тері жамылғысын жұқа етіп алып тастайды. Қалыңдығы 0,2-0,5 см болатын бұлшықеттің беткі қабаты алынып, кішкене кесектерге (тары дәнімен бірдей көлемде) кесіліп, компрессордың төменгі әйнегінің бетіне толық орналастырылады, жоғарғы әйнекпен жабылып, бұрандалармен қысамыз. Микроскоптың кішкентай ұлғайтуында бір балықтан алынған барлық бөліктер қаралды.

Кесте 1 - Ақмола облысы су қоймаларының описторхпен залалдануы

Мезгілі	Су қоймасының атауы	Балық түрі мен саны	Описторхоз
19.10.2021ж	Шолақ көлі	Сазан-1	-
		Табан-4	2
		Мөңке-3	-
21.11.2021ж	Шолақ көлі	Аққайран-28	19
		Табан-16	3
		Мөңке-26	1
7.03.2022ж	Шолақ көлі	Аққайран-12	9
		Табан-8	2
		Мөңке-6	-
Барлығы		104	36

1-кестенің деректерін талдай келе, Шолақ көлі описторхоз, диплостомоз және псевдофистамоз сияқты аурулардың табиғи ошағы болып табылады деген қорытындыға келдік. Бұл көлдегі описторхоздың ең көп кездесетін қосымша иесі аққайранда ИЭ - 70%, оған Ал табанда описторхоздың ИЭ - 25%, диплостомоз - 12,2%-ке тең. Мөңке балығында описторхоздың инвазия экстенсивтілігі 3,125% құрайды.

Жүргізілген жұмыстың нәтижелері. Описторхоз үлкен жауапкершілікті талап ететін аса маңызды мәселе. Шолақ көлінің тұқы тұқымдасы балықтарының описторхис метацеркарийлерімен залалдану көрсеткіші орта есеппен 32,7% шамасында болды. Жиі ретте *Opisthorchis felineus* тұқы балықтарының ішінде аққайранда кездесіп, инвазия экстенсивтілігі 70% құрады.

Әдебиет тізімі

1 Simakova, A.V., Abundance of *Opisthorchis felineus* Metacercariae in cyprinid fish in the middle Ob River basin (Tomsk region, Russia) / Chitnis, N., Khodkevich, N.E. // Food and Waterborn parasitology 22 -2021. -P.2-3

2 Касымова, А.А. Роль дефенитивных хозяев в распространении гельминтозов среди рыб в акмолинской области // Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения–12: Молодежь в науке-инновационный потенциал будущего». – 2016. – Т.І, ч.1. – С. 395-398

3 Trang, H.N Helminth infections in fish in Vietnam: A systematic review / Pierre D., Dermawn V. // International Journal for Parasitology -2021. – P.13-32

4 Никитина, М.И. Эпизоотологии распространения описторхоза в Акмолинской области / В.С. Киян, С.С. Токпан, Л.А. Лидер // Материалы Республиканской научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 13: сохраняя традиции, создавая будущее», посвященная 60-летию Казахского агротехнического университета имени С.Сейфуллина. - 2017. - Т.І, Ч.2. - С.239-241

5 Kiyon, V Immunogenicity and antigenicity of *Opisthorchis felineus* proteins/ Bulashev A, Zhumalin A, Smagulova A, Lider L // Advances in Animal and Veterinary Science - 2020. -P. 933-939.

6 Sultanov, A., Epidemiology of fishborne trematodiasis in Kazakhstan /Abdybekova, A., Abdibaeva, A., Shapiyeva, Z., Torgerson P.R. // Acta tropica 138 -2014. -P. 60-66